

Leszek Wilczyński, *ABC kancelarii i archiwum parafialnego*, Lubrancianum, Poznań 2012, ss. 145

Niezwykłe popularne w ostatnich latach badania nad historią najbliższego regionu bądź losami własnej rodziny odkrywają nowe obszary poznania i naukowego zainteresowania. Poszukiwania źródeł odtwarzających dzieje partykularne i zbiorowe prowadzą niejednokrotnie do parafialnych zasobów archiwalnych, co implikuje konieczność wypracowania odpowiednich instrumentów pracy kancelaryjnej i archiwalnej tej najmniejszej jednostki Kościoła rzymskokatolickiego. Ich tworzenie i dostosowywanie do zmieniających się potrzeb użytkowników stawia przed duchownymi pracownikami lokalnych archiwów zadania odpowiedniej, w świetle metod badawczych spełniających wymagania krytyki naukowej, opieki nad powierzonym ich pieczy zasobem. Pierwsze naukowe próby w tej dziedzinie podjął po drugiej wojnie światowej ks. prof. Hieronim Eugeniusz Wyczawski, którego szczytne dzieło kontynuowali w latach późniejszych autorzy specjalistycznych artykułów, publikowanych na łamach czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, głównie zaś ks. prof. Stanisław Librowski. Proces prężnego rozwoju archiwistyki kościelnej stosunkowo najwolniej następował na poziomie kancelarii i archiwum parafialnego. Z tym większym aplauzem przyjęto pracę ks. dr. Roberta Romualda Kufla *Kancelaria, registratura i archiwum parafialne na ziemiach polskich od XII do początku XX wieku* (Zielona Góra 2005). W roku ubiegłym natomiast na firmamencie nauki traktującej o archiwach parafialnych pojawiła się książka ks. prof. Leszka Wilczyńskiego zatytułowana *ABC kancelarii i archiwum parafialnego*.

Opracowanie to, stanowiące *novum* wśród popularnych wydawnictw całościowo traktujących o funkcjonowaniu kancelarii i archiwum w podstawowych jednostkach administracyjnych polskiego Kościoła, skierowane jest do szerokiego grona odbiorców. Z jednej strony, należy wskazać na środowisko archiwistów kościelnych, które

od wielu lat pracuje na rzecz zachowania niezwykle różnorodnego i bogatego dziedzictwa przeszłości, znajdującego swoje odzwierciedlenie w pozostających pod egidą Kościoła archiwach, bibliotekach i muzeach. Z drugiej, trzeba wspomnieć o przedstawicielach parafii, mających bezpośredni kontakt i pracujących z dokumentacją kancelaryjną i archiwalną o proveniencji kościelnej, a pozbawionych dotychczas podobnej pomocy metodycznej o charakterze instruktazowym.

W realizacji celu pracy ujętego przez Autora w niniejszych słowach: *Pozostaje mieć nadzieję, że niniejsza książka będzie pomocna w prawidłowym zorganizowaniu i usprawnieniu bieżącej pracy kancelarii kościelnej oraz przyniesie użyteczne wskazówki do prowadzenia archiwum parafialnego czy klasztornego tak, aby stało się ono źródłem rzetelnej wiedzy o przeszłości* (s. 16), pomaga konstrukcja poradnika. Składa się on niejako z czterech kompatybilnych części.

Pierwsza z nich (rozdziały pierwszy i drugi) jest ogólnym wprowadzeniem do archiwistyki, w którym wyjaśniono podstawową terminologię archiwalną oraz przedstawiono historyczny rys funkcjonowania archiwów w okresie od starożytności do czasów współczesnych. Jej treść uzupełniają najważniejsze wiadomości odnośnie do polskiego prawa archiwalnego. Ważna, z punktu widzenia podejmowanej przez Autora tematyki, jest perspektywa kościelna, zakreślona poprzez ukazanie stosunku państwowych ustawodawczych norm prawnych wobec Kościoła katolickiego oraz uwydatniająca autonomię rozwiązań kościelnych w dziedzinie archiwalnej. Skrócowa charakterystyka przepisów kościelnych w zakresie archiwów oraz ich zasobów wskazuje na dowolność w określaniu zadań i form ich realizacji przez instytucje i stowarzyszenia życia konsekrowanego. W praktyce, jak słusznie podkreślił Autor, implikuje to swobodę działania archiwistów kościelnych, a tym samym większą odpowiedzialność za powierzoną dokumentację.

Część druga odpowiada rozdziałowi trzeciemu: *Zarządzanie dokumentacją i organizacja pracy kancelarii parafialnej*. Znalazły się w nim następujące, ujęte dosyć lapidarnie kwestie: zadania organizacyjne i specyfika administracji parafialnej oraz charakterystyka biura parafialnego jako typowej placówki duszpasterskiej („wizytówki” parafii i Kościoła) i pomieszczenia, w którym przyjmowani są petenci. Szczególnie istotne, z perspektywy praktyki funkcjonowania kancelarii i archiwum parafialnego, są fragmenty przybliżają-

ce warsztat pracy kancelaryjnej. Odwołanie się przez Autora do przepisów określających zasady i tryb wykonywania czynności wprowadza do omówienia podstawowych instrumentów pracy kancelaryjnej i archiwalnej oraz zagadnień obiegu dokumentacji parafialnej. Zapoznając się z treścią tego fragmentu książki ks. Wilczyńskiego, czytelnik może odczuwać jednakże pewien niedosyt wywołany, *primo*, na tle charakterystyki, chociażby kilkudzaniowej, parafialnych pism kancelaryjnych i dokumentów urzędowych Kościoła katolickiego, wskazywanych przez Kodeks prawa kanonicznego (kan. 535 § 1) oraz pozakodeksowej grupy ksiąg. *Secundo*, w stosunku do przedstawienia parafialnego zasobu bibliotecznego, składającego się niejednokrotnie z prac o szerokim zakresie teologicznym, od pozycji teologiczno-filozoficznych, przez literaturę i prasę religijną, aż po wydania popularne (poradniki) z dziedziny psychologii, pedagogiki czy historii.

Właściwe funkcjonowanie kancelarii parafialnej, jak podkreślił Autor, zależy od prawidłowo zbudowanego planu kancelaryjnego (wykazu akt podzielonego według zasadniczych grup rzeczowych, określających m.in. kwalifikację archiwalną dokumentów). W przypadku instytucji kościelnych nie stworzono, pomimo prób podejmowanych przez katolickie środowisko naukowe, wykazu odpowiadającego specyfice i potrzebom najniższej jednostki administracji polskiego Kościoła. Tym wartościowsza wydaje się zamieszczona przez Autora w aneksie propozycja całościowego jednolitego rzeczowego wykazu akt dla parafii. Niestety, ku uszczerbkowi na wiedzy potencjalnych odbiorców *ABC kancelarii i archiwum parafialnego*, wykaz ten nie znalazł ani szczegółowego omówienia, ani oceny z punktu widzenia teorii i praktyki pracy w biurze parafialnym.

Dokumentacja wytworzona przez administrację urzędu parafialnego oraz kościelne instytuty i organizacje działające na terenie parafii, odpowiednio wyselekcjonowana – zgodnie z przepisami prawa kościelnego (kan. 535 § 4) – pod kątem użyteczności i wartości historycznej, powinna trafić do archiwum. O wyposażeniu takowej składnicy akt, warunkach przechowywania i stosowanych pomocach ewidencyjnych, a także podstawowych zadaniach archiwum parafialnego traktuje część trzecia książki, mieszcząca rozdziały czwarty i piąty. Archiwa kościelne, w tym także parafialne i klasztorne, prowadzą działalność tożsamą z działalnością archiwalnych placówek świeckich, która oscyluje – zgodnie z *Ustawą o narodowym zasobie*

archiwalnym i archiwach z dnia 14 lipca 1983 roku (art. 23) – wokół gromadzenia, ewidencjonowania, przechowywania, opracowywania, zabezpieczania i udostępniania materiałów archiwalnych. Każda z tych czynności została przez ks. Wilczyńskiego scharakteryzowana i omówiona na tyle, na ile pozwala popularna i poradnikowa forma książki. Wydaje się, iż w kolejnych wydaniach *ABC...* część dotycząca opracowywania mogłaby zostać uzupełniona o wskazówki odnośnie do opracowania spuścizn osób duchownych. Należy bowiem pamiętać, że we wszystkich archiwach kościelnych znajdują się, gromadzone zwłaszcza od pierwszej połowy XX w., materiały ilustrujące życie i działalność duchowieństwa katolickiego. Pożytek przyniosłoby także dodanie fragmentu o współpracy archiwisty parafialnego z archiwum diecezjalnym.

Na część czwartą, zamykającą, składają się: 1) aneksy zawierający m.in. przykładowe plany registratury, schematy rozplanowania pisma, wzory spisów zdawczo-odbiorczych, protokołu oceny dokumentacji niearchiwalnej, inwentarza kartkowego i wspomnianego wyżej jednolitego rzeczowego wykazu akt; 2) wykaz najważniejszych archiwów kościelnych i państwowych w Polsce; 3) bibliografia w wyborze.

Reasumując, recenzowana publikacja, dzięki swemu przemyślanemu układowi i niezaprzeczalnej wartości merytorycznej, dostarcza podstawowej wiedzy z zakresu funkcjonowania kancelarii i archiwum parafialnego. Jest ona, ponadto, doskonale osadzona w kontekście historycznym oraz odwołuje się do potrzeb teraźniejszości. Oczywiście, można by zarzucić Autorowi lapidarność ujęcia problematyki, ale w przypadku pracy o charakterze instruktażowym postulat ów jest całkowicie bezzasadny. Pozostałe dezyderaty, wyartykułowane powyżej, w żadnym przypadku nie ujmują pracy oryginalności i pomocności w prawidłowym zorganizowaniu i usprawnieniu pracy kancelarii i archiwum parafialnego. Są jedynie sugestią skrupulatnego czytelnika, która – być może – pozwoli obiektywniej i z pożytkiem na przyszłość spojrzeć na tekst.

Kamila Pawełczyk-Dura

(*Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim*)